

Особливості перекладу димінутивної лексики (на матеріалі українських художніх творів та їхніх перекладів англійською мовою)

Категорія димінутивності належить до числа найскладніших не тільки в мовознавстві (А.С. Бровко, Н. Абасова, С.В. Шедогубова, О.О. Буряковська, В.А. Кузьменкова), але і перекладознавстві (А.В. Федоров, Л.І. Корунець, Г. Скіра, Г. Хомечко, Ю.Г. Алексеев та ін.), адже з перекладацької точки зору димінутиви створюють значні труднощі, особливо у мовах з аналітичною будовою, оскільки їм бракує засобів для вираження значення зменшеності та пестливості.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей перекладу української димінутивної лексики англійською мовою, що передбачає реалізацію таких завдань: а) надати визначення поняття «димінутив», б) розглянути особливості словотворення димінутивів в українській та англійській мовах, в) виявити складнощі, які виникають при перекладі димінутивів зі значенням меліоративної оцінки на матеріалі оповідань Марко Вовчок та їхніх англійських перекладів. Отже, предметом дослідження виступає зменшувально-пестлива лексика української та англійської мов та специфіка її перекладу.

Димінутиви – це слова, що виражають значення зменшення та переважно мають відтінки позитивної оцінки, пестливості (рідше – негативної оцінки й зневажливості) [1: 117]. С.В. Шедогубова визначає димінутивність як складову частину категорії кількості, в основі якої лежить поняття «малість» та його окремі ознаки: кількість, якість та розмір [2], проте як репрезентант прагматики, димінутив вживається в емотивному значенні, а суфікс, який супроводжує його, вказує не на зменшеність предмета, а вписується у прагматичну настанову висловлювання і маркує особливі мовленнєві ситуації.

Димінутивність як метакатегорія мови представлена засобами різних рівнів (від афіксації до словосполучення) і знаходить своє вираження у різних частинах мови. Репрезентантом прагматики категорії димінутивності в англійській мові є іменник; українська мова допускає димінутиви іменників, займенників, прикметників, прислівників, числівників та вигуків.

Категорія димінутивності є однією з яскравих ознак самобутності української мови, оскільки вона виявила себе надзвичайно продуктивною порівняно з іншими мовами [3]. В українській мові переважає морфологічний спосіб творення димінутивів. Усі димінутиви Л.І. Корунець пропонує поділити за ступенями димінутивності на три групи:

- 1) димінутивність I-го ступеня, вживаються суфікси *-ок, -(ч)ик, -к, -(ч)ин, -ень, -ець, -ць*, наприклад: *дзвінок, ярк, березка, братик, вітерець*;
- 2) димінутивність II-го ступеня, суфікси *-чок, -люк, -очок, -чок, -чик, -лик, -їк, -ник*, наприклад: *Маринко – Маринько, ніжка – ніжечка*;
- 3) димінутивність III-го ступеня, в якій спостерігаємо нанизування суфіксів *-инок, -лючок, -еняточк, -енятк, -яточк, -уничк, -очечок* [4: 83].

Суфіксальна система англійської мови досить докладно описана в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: для вивчення деривації слів з оцінним значенням найбільший інтерес становлять роботи П.М. Карашука, Г. Марчанда, Р.Г. Зятківської, О.Д. Мешкова, Г.І. Приходько, в яких знаходимо системний опис суфіксальної системи англійської мови з наведенням схем і моделей творення різних частин мови.

Англійська мова володіє досить обмеженими морфологічними засобами вираження зменшувально-пестливого значення, переважно іменниковими суфіксами *-y, -let, -cule, -el, -et, -ette, -ie, -in, -kin, -ling, -ock, -ule*. Щоб компенсувати таку прогалину в семантичному та конотативному навантаженні слів, переважно використовуються лексичні засоби (здебільшого прикметники).

Виходячи з цього, визначають декілька способів перекладу димінутивної лексики англійською мовою за допомогою:

- 1) суфіксів:

- *erel*: півник *-cockerel*, щучка – *pickereel*; *-ette* (цей суфікс трапляється переважно в США): кухонька – *kitchenette*; *-kin* (непродуктивний суфікс, який рідко трапляється): ягнятко – *lambkin*, сковородочка – *pankin*; *-let*: книжечка – *booklet*, квартирка – *flatlet*; *-ling*: деревце – *sapling*, дитинча – *youngling*; зменшувально-пестливий суфікс *-y (ie)*: бабуся – *grannie*, пташка – *birdie*, свинка – *piggy*; *Betty, Tommy, Willie*. Дослідження С.І. Нешко показали, що на сучасному етапі розвитку мовлення афікси *-ette* та *-ling* є пріоритетними для утворення конотативно-меліоративних лексичних одиниць [5: 25];

2) лексичних засобів – *little, small, tiny, dear, kind, lovely*, проте суфікс додає більш емоційне забарвлення, ніж означення (будиночок і маленький будинок), щасливчик – *Lucky devil*, вдовушка – *young widow*, старикашка – *old party*, кімнатка – *a tiny little room*;

3) транслітерації: Петрик – *Petryk*, Оленка – *Olenka*. На думку О.М. Медвідь цей прийом навряд чи вдалий, тому що такі слова не сприймаються в англійській мові, як зменшувальні;

4) перекладу кореневими словами. Часто зменшувальність виражається не морфологічними чи синтаксичними засобами, чи шляхом транслітерації, а шляхом використання кореневого слова із зменшувальним значенням: Мальчик-с-пальчик – *hop-o-my-thumb* [5:25].

Проведемо порівняльний аналіз перекладності димінутивних форм з української мови на англійську на матеріалі оповідань Марка Вовчок та їхніх англійських перекладів. Усі димінутиви було розподілено на три групи з точки зору адекватності відтворення у перекладі:

- 1) адекватне відтворення димінутивів (17%);
- 2) нейтралізація димінутивів у перекладі (80 %);
- 3) опущення димінутивів при перекладі (3 %).

Розглянемо докладніше відтворення зменшувально-пестливих суфіксів, які складають 17 % димінутивної лексики у проаналізованому матеріалі:

Суфікси *-очк-*, *-ечк-*, *-ят-* відтворюються лексичним засобом через додавання певних компонентів, а саме:

- 1) до іменника прикметників (*dear, little, tiny*) (*Adjective + Noun*):

Та так жалісно, як пташенятко, кличе – пустіть [7] – And she cried so pitifully, like a little bird [6, с.48]; *Вони їй попростягали рученята – цілуйте!* [7] – They held out their tiny hands – there you are, kiss it! [6: 47].

Суфікс *-ечк-* не завжди є пестливим, а інтенсифікатором якості об'єкту, а саме позначає унікальність предмету, зокрема його єдиність: *Свічечка горить, а нікого нема* [7] – A solitary candle burned beside her, but no one was about [6: 48];

- 2) до прийменника прикметника (*little*) (*Adjective + Pronoun*):

А що вже мені втішно та мило буде, як пощастить тебе Господь сім'єю, що коло тебе діточки, як бджілочки коло повного квіту, загудуть! [9] – In no time then, the Lord will bless you with a family and I will be most content and happy to see the little ones around you humming like bees in a full-blown flower [8];

- 3) функціональна адекватність з лексичними замінами:

Одарка до матусі. Стала коло матусі і стоїть, не дише, моя рибочка [7]. – Odarka ran to her mother and stood near her, poor child, afraid to breathe! [6: 44].

80 % зменшувально-пестливих суфіксів лексичних одиниць зовсім не відтворено в перекладі, оскільки перекладаються цілком стилістично нейтральними словами. Це означає, що втрачено образність оригіналу у перекладі.

68 % зменшувально-пестливих суфіксів іменників зовсім не відтворено в перекладі, тобто відбулася втрата образності оригіналу у перекладі:

суфікс *-ус-*: *Одарка до матусі. Стала коло матусі і стоїть, не дише, моя рибочка* [7] – Odarka ran to her mother and stood near her, poor child, afraid to breathe! [6: 44]. Суфікс *-інк-/ -инк-*: *Нездужаю я, мамінко!* – каже Одарка [7] – "I am not well, mother" [6: 45]. Суфікс *-еньк-*: *Може, нас ненька не жалувала?* [7] – Have our mothers not cared for us? [6: 45]. Суфікс *-очк / -ечк-*: *«Здорова тіточко, тільки мені на серці важко, о, важко* [7], "Yes, aunt," she replied, "if my heart were not so heavy!" [6: 47]; *А паненята, як ті п'явочки, вчеплються: «А ти дурна! а твій рід увесь дурний! ану, йди танцювати!»* [7] – The nobles' children would pester her like leeches. "Oh, you are stupid!" they would say. "All of your kind are stupid! Go and dance!" [6: 47]; *Сидить, було, цілісінкий день і словечка не промовить* [7] – She would sit all day long without saying a word [6: 47]. Суфікс *-ят-*: *І така ж вона хороша лежала, як ангелятко Боже!* [7] – She was so pretty as she lay there, like an angel of God! [6: 48]. Суфікс *-іжк-*: *Пішла танцювати, безцасна, та ніжки їй підтнулись – упала, а вони регочуть ся* [7] – Odarka began to dance, poor thing, but her legs gave way and she fell down [6: 47];

6 % зменшувально-пестливих суфіксів прикметників зовсім не відтворено в перекладі, також спостерігається втрата образності оригіналу у перекладі:

Суфікс *-еньк-*: *Сидить, було, цілісінкий день і словечка не промовить* [7] – She would sit all day long without saying a word [6: 47].

6 % зменшувально-пестливих суфіксів прислівників зовсім не відтворено в перекладі, тобто відбулася втрата образності оригіналу у перекладі:

Суфікс *-еньк-*: *Самій тобі веселенько, а вдвох із любим чоловіком іще веселіше буде* [9] – You are happy by yourself, but with a loving husband to keep you company, you will be happier still [8].

- 3 % зменшувально-пестливих слів взагалі опускаються:

А вона, безталанночка, поклонилась та й стала в порога, як чужа; стоїть і очей не зведе [7] – She greeted us and stood on the threshold like a stranger, unable to look anyone in the face [6: 45].

Аналіз цієї групи свідчить, що жодна з димінутивних форм, ужитих в українському тексті, не була адекватно відтворена англійською мовою, оскільки вживаються стилістично цілком нейтральні слова, через що в англійському тексті втрачається відтінок зменшеності і ласкавості.

Таким чином, при відтворенні зменшувально-пестливих суфіксів української мови з її розвиненою системою англійською мовою, яка має аналітичну будову, виникають певні труднощі, тому що бракує засобів для вираження значення зменшеності, пестливості, зневажливості та ін. при відтворенні різних відтінків. А вже перекладачеві необхідно передати фонетичні, лексичні та синтаксичні засоби твору, знайти не лише їхні лексичні відповідники, але і врахувати їхнє конотативне значення, можливі фонетичні асоціації. За допомогою різних засобів перекладач має відтворити колорит розмовності, фольклорності, зовнішні риси, внутрішні якості героїв, які подаються через призму глибокої авторської симпатії.

Отже, у перекладацькій практиці не може бути стандарту для відтворення димінутивів в українській мові засобами англійської мови через відсутність в останній розвинених відповідних словотвірних моделей. У таких випадках найчастіше застосовується метод лексичної компенсації.

Література

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
2. Шедогубова С.В. Структурно-семантический и прагматический аспекты категории диминутивности в современном немецком языке : Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – Воронеж, 2004. – 176 с.
3. Хомечко Г. Димінутиви як самобутня прикмета української мови. – Режим доступу: www.anthropos.org.ua/jspui/handle/123456789/399.
4. Корунець Л. І. Категорія димінутивності в англійській та українській мовах // Мовознавство. – 1981. – №4. – С. 81-85.
5. Медвідь О.М. Методичні вказівки до самостійної роботи з практики перекладу (для студентів 5-го курсу спеціальності «Переклад» денної форми навчання). – Суми: Видавництво СУМДУ, 2005 – 61 с.
6. Marko Vovchok. Ukrainian Folk Stories. Trans. N.Pedan-Popil, Ed. H.B. Timothy. Saskatoon: Western Producer Prairie Books, 1983. – P. 44-49.
7. Марко Вовчок. Одарка. – Режим доступу: www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=6973.
8. Marko Vovchok. Ukrainian Folk Stories. Trans. N. Pedan-Popil, Ed. H. B. Timothy. Saskatoon: Western Producer Prairie Books, 1983. – P. 25-39.
9. Марко Вовчок. Козачка. – Режим доступу: www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=7065.